

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds 8

7. oktober
2020

Illustration
Rasmus Juul Pedersen

I år fejrer vi Den Danske Sprogkreds' 3-års-fødselsdag. Der var mange, der var skeptiske, da vi etablerede os, men vi havde behov for at støtte det danske sprog og sætte spørgsmålstegn ved den herskende passive sprogpolitik. Vi ønskede at kritisere brugen af engelsk, den usikre normering af retskrivningen og tegnsætningen, og vi ønskede at sætte fokus på det danske sprogs æstetiske kvalitet og dets betydning for den danske identitet.

I dag er Sprogkredsen en del af den danske sprogdebat, vi har udgivet tre bøger om dansk sprog, grundlagt tidsskriftet *Sprogkræsen*, og som en foreløbig krone på værket stiftet sprogpriserne *Svanen* og *Ællingen*. Den 16. september i år overrakte vi Svaneprisen til dansklæreren, organisatoren og ildsjælen Jens Raahauge, og Ællingepreisen til DRs sprogredaktør, Martin Kristiansen.

SPROG- KRÆSEN

udgives af Den Danske Sprogkreds
på Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup

Layout: Martin Sand Pævatalu

Forsideillustration: Rasmus Juul Pedersen

Korrektur: Ingelise Hallengren, Michael

Falkendorf og Marianne Ølholm.

Den Danske Sprogkreds' bestyrelse

Lise Bostrup (formand og redaktør)

Lone Rytsel (næstformand)

Ingelise Hallengren (kasserer)

Irina Bjørnø, Dan Hellum, Annelise

Jarvis Hansen og Rainer Verhoeven

Suppleant: Michael Falkendorf

Kontakt Lise Bostrup

Herlufsholmvej 11,

2720 Vanløse

DenDanskeSprogkreds@gmail.com

Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange om året.

Papirudgave: 300 kr. pr. år eks. porto

Elektronisk udgave: 300 kr. pr. år

Medlemskab af

Den Danske Sprogkreds

250 kr. pr. år inkl. årets udgivelser og

entré til Sprogkredsens arrangementer

Nordea 2128 0714426052

ISSN 25967347

**www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: [DenDanskeSprogkreds](https://www.facebook.com/DenDanskeSprogkreds)
[folkeskolen.dk/blogs/den-danske-sprogkreds/youtube](https://www.folkeskolen.dk/blogs/den-danske-sprogkreds/youtube)**

Indhold

Velkommen til *Sprogkræsen* 8s. 1

Den Danske Sprogkreds fylder tre års. 3

Sprogkredsens sprogpriser

Svanepriisen 2020: *Jens Raahauge*s. 4

Lise Bostrup: *Tale ved overrækkelsen af Svanepriisen*s. 5

Katja Gotlieb: *Dansklærerforeningens formand siger tillykke*s. 9

Jens Raahauge: *Det er stort at blive svanemærket*s. 12

Jens Raahauge: *Sproget ska ku tale med om lidt af hvert*s. 15

Ællingepriisen 2020: *Martin Kristiansen*s. 17

Lise Bostrup: *Tale ved overrækkelsen af Ællingepriisen*s. 18

Martin Kristiansen: *Tak for Ællingen*s. 23

Lise Bostrup: *Den stadig mere kræse digter*s. 26

Sprogkredsens udgivelsers. 31

Den Danske Sprogkreds' program oktober 2020 – maj 2021s. 32

Den Danske Sprogkreds fylder tre år

Deltagerne i Sprogkredsens generalforsamling og fødselsdagsmiddag: Lone Rytsel, Jon Milner, Helge Krarup, Anne Pia Thoregaard, Michael Falkendorf, Lise Landvig, Lise Bostrup, Dan Hellum, Jens Raahauge, Per Frede Koch, Ingelise Hallengren, Rainer Verhoeven.

Den 14. august holdt Den Danske Sprogkreds sin 3. ordinære generalforsamling på Kulturstationen i Vanløse. Her valgte vi de to tidligere suppleanter, Irina Bjørnø og Dan Hellum, ind i bestyrelsen. Michael Falkendorf blev valgt som suppleant. Efter generalforsamlingen gik vi på restaurant og fejrede Sprogkredsens 3 års fødselsdag i højt humør.

**HOLD PÅ HAT OG BRILLER,
FOR HER KOMMER JEG!**

Hvad laver den lille, mærkelige fyr dog her? Godt spørgsmål, men den lille glade gut kan slet ikke få armene ned af glæde over, at Sprogkredsens bog Med professorhatten på. Idiomatiske vendinger med historie udkommer i oktober. Med professorhatten på ligger i forlængelse af Med ja-hatten på og giver uddybende forklaringer på en lang række kendte udtryk. Begge bøger er illustreret af Gert Ejton.

Sprogkredsens sprogpriser

Svanen og Ællingen

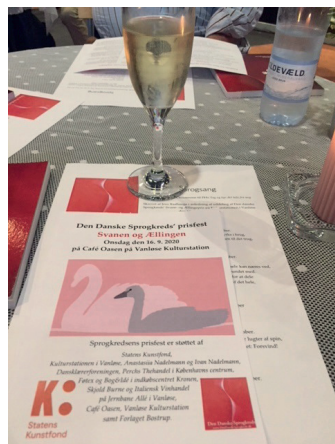

Bestyrelsesmedlem, Dan Hellum, skænker champagne til gæsterne, der alle er forsynet med mundbind med Sprogkredsens logo for at nedbringe risikoen for at blive smittet med corona.
Foto: Dmitrij Goujov.

Indgangen til Café Oasen med Sprogkredsens plakater. Foto: Lise Bostrup.

Lise Bostrup med mundbind og champagne er klar til at byde velkommen. Foto: Michael Falkendorf.

Det omdelte program med angivelse af prisfestens sponsorer.
Foto: Dmitrij Goujov.

Den Danske Sprogkreds' prisfest Svanen og Ællingen fandt sted den 15. september 2020 i Café Oasen på Kulturstationen i Vanløse.

Jens Raahauge modtager Svanepriisen og i stedet for det traditionelle håndtryk giver han og Lise Bostrup hinanden coronahilsen ved at støde albuerne sammen. Jens Raahauge modtog ud over diplommet med Gert Ejtons smukke, hvide svane et gavekort, en flaske portvin og en pose af den slags te, som H.C. Andersen foretrak. Foto: Michael Falkendorf.

Svanepriisen 2020 Jens Raahauge

Svanepriisen, der er stiftet af Den Danske Sprogkreds i 2020, overrækkes hvert år til en person, der har gjort en forbilledlig indsats for det danske sprog i tale, på skrift eller inden for formidling.

Jens Raahauge tildes prisen for et livslangt engagement i det danske sprog. Raahauge har som dansklærer, lærebogsforfatter, formand for Dansklærerforeningens folkeskolesektion, bestyrelsesformand for Dansklærerforeningens Forlag og debattør sat dansk sprog på dagsordenen i både faglig og politisk sammenhæng.

Jens Raahauges eget sprog på skrift og i tale er klart og friskt, – og dejligt frit for akademisk snobberi og anglicismer. Kort sagt kræs for de sprogekraesne.

Tale ved overrækkelsen

Af Lise Bostrup

Jens Raahauges cv er langt: Dansklærer, skoleleder, medlem af Dansklærerforeningens Folkeskolesektion (heraf 28 år som formand), medlem af UNICEFs danske bestyrelse og formand for Tænk tanken *Sophia*. Fagbogsforfatter. Lærebogsforfatter. Sangskriver. Debattør. Blogger på folkeskolen.dk. Medvirkende i udsendelsesrækken *Ronkedorerne*

sammen med Georg Metz, Egon Clausen og Nikolaj Ifversen i Den2Radio og medforfatter til *Tanker i tiden*.

Da svanen var lille, lignede den en ælling

Da Jens var en lille, grå ælling hed han Nielsen, Jens Nielsen. I *Danskerne læser* fortæller han, at naboen var slagter, og at svendene havde et das. Det benyttede Jens somme tider, og der fandt han som 9-årig Dantes *Den gudkommelige komedie*, der af uransagelige årsager bare lå der og flød som lokumslekture.

Da han foldede sig ud som en svane, smed han det grå og lidt kedelige navn Nielsen væk og fremstod i medierne i skolepolitikken som Jens Raahauge.

Om at bruge det danske sprog

Jens Raahauge holder meget af at læse Kierkegaards værker, og for 7 år siden tog han i en kronik i Berlingske Tidende, den 19. august, 2013 udgangspunkt i Kierkegaards *Enten-eller* og gjorde en sætning fra etikerens overvejelser om det danske sprog til sit eget udsagn:

Jeg elsker mit Modersmaal, der frigjør min Tanke, jeg finder, at hvad jeg kan have at sige i Verden, kan jeg ypperligt udtrykke deri.

Senere har Raahauge anvendt dette citat, senest i sin blog på Folkeskolen.dk den 19. august 2020.

Valg af citat

Søren Kierkegaard har udtalt sig om det danske sprog flere gange, men valget af citatet fra *Enten-eller* er specielt.

Kierkegaard opdelte som bekendt livet i tre stadier: først det æstetiske, hvor man nyder tilværelsen for at nyde den. Herefter foretager man det etiske valg, altså vælger sig selv som en person, der kan vælge, og herefter kronen på værket: det religiøse stadie.

I 2. del af *Enten-eller* opererer Kierkegaard med en fiktiv person af ret borgerlig observans. Han er ikke en romantisk, æstetisk drømmer, men en jordbunden herre, der har truffet en række valg, som han er ganske tilfreds med.

Jeg forretter min Gjerning som Assessor i Retten, jeg er glad ved mit Kald, jeg troer, det svarer til mine Evner og min hele Personlighed, jeg veed, det fordrer mine Kræfter. Jeg søger at danne mig mere og mere dertil, og idet jeg gør dette, føler jeg tillige, at jeg udvikler mig selv mere og mere. Jeg elsker min Hustru, er lykkelig i mit Hjem; jeg hører min Kones Vuggesang, og den forekommer mig skønnere end al anden Sang, uden at jeg derfor troer, hun er en Sangerinde; (...) Jeg elsker mit Modersmaal, der frigjør min Tanke, jeg finder, at hvad jeg kan have at sige i Verden, kan jeg ypperligt udtrykke deri.

Sprogkredsens formand, cand.mag. Lise Bostrup, taler om Jens Raahauges indsats for det danske sprog. Foto: Anne Pia Thoregaard.

Valget af netop etikerens, assessorens synspunkt, falder fint i tråd med Raahauges virke. Gennem de mange år som formand for Folkeskolernes dansklærersektion, og hans tætte tilknytning til virkelighedens krav om at acceptere det mulige som det væsentlige. På det jævne, i det daglige arbejde med at udvikle børnenes sprog, i bestræbelserne på at skabe bedre betingelser for dansklærerne og inspirere til og udgive materialer, der kan støtte dem i deres undervisning, og give mulighed for, at dansklærerne ikke skal gøres til soldater, der skal marchere i takt og konkurrere med hinanden om, hvem der er bedst til at nå konkrete ovenfra definerede læringsmål. Dette arbejde kan ikke udføres i det himmelblå, men må skabes fra bunden, og der skal kompromiser og knofedt til.

Sproget skal holdes ved lige og udvikles

Kierkegaards assessors udsagn om, at det danske sprog indeholder alt, hvad der er brug for for at udtrykke det, han har brug for, er imidlertid ikke dækkende for alle. Det gjaldt ikke for Kierkegaard selv, der brugte meget tid på at finde nye begreber og omdefinere gamle, så nye tanker og opfindelser kunne "italesættes", som det hedder i dag.

Og det gælder heller ikke for Jens Raahauge.

Faktisk er Raahauge noget af en ordmager, og han har skabt mange ord, som man kan fryde sig over, og flere af dem er også slået an.

Fagmylder

F.eks. ønskede Raahauge i 2014 at slå til lyd for mere fokus på disciplinen oplæsning, der ofte blev stedmoderligt behandlet i læreruddannelsens “fagmylder”. *Fagmylder!* Hvilket herligt ord om de mange, mange valgfag i skolen: billedkunst, drama, filmkundskab, håndværk og design, madkundskab, musik, og der er sikkert flere. Ordet er slået an og anvendes nu også af andre end Jens selv.

Ørevender

Ordet *øjenåbner* har været kendt i det danske sprog siden 1972. Men kan man omtale et radioprogram som en øjenåbner? Næ, det går vist ikke, men hvad så? Ja, hvis man hedder Jens Raahauge, så opfinder man bare det parallelle udtryk *ørevender*.

Sprogørken

Hvis Jens Raahauge læser kedelige og floskuløse tekster, siger han, at han befinder sig i en *sprogørken*.

Kvartdannelse

Hvis han kommer i diskussion om, hvad *dannelse* er, og det gør han tit, når han slår et slag for at genindføre begrebet dannelse som et mål for folkeskolens danskundervisning i stedet for rækken af konkrete læringsmål, så har han fundet et nyt skældsord. Vi kender alle til begreber som *halvstuderende røvere* og *halvdannelse*. Raahauge slår igen med at henvise til, at det da i hvert fald er bedre end *kvartdannelse*.

Utydeligt dansk

DR og mange danske filmproducenter forsøger at gengive autentisk dansk. Raahauge kalder det mumledansk og påpeger, hvor vanskeligt det kan være at forstå.

Sprogforbistring

Raahauge holder meget af de nordiske sprog og er f.eks. nu med i bedømmelsesudvalget for tildelingen af Nordisk Råds børne- og litteraturpris. Ud fra det svenske ord *språkförbistring* om vanskelighederne ved at forstå hinanden i Norden har han skabt det danske ord *sprogforbistring*, og det norske sprog er ifølge Jens Raahauge karakteriseret ved et *skihopkurvet tonefald*.

Velfortjent pris

I Den Danske Sprogkreds føler vi, at Jens Raahauges indsats for det danske sprog både i og uden for Folkeskolen fortjener stor ros, og vi har derfor udvalgt ham som modtager af vores første *Svanepri*s.

*Katja Gottlieb holdt tale for Jens Raahauge og overrakte en buket blomster.
Foto: Michael Falkendorf.*

Dansklærerforeningens formand siger tillykke til Jens Raahauge

Af Katja Gottlieb, formand for Dansklærerforeningens folkeskolesektion

Kære Jens,

I aften sætter vi pris på dig. Og ikke mindst på din mangeårige indsats for det danske sprog. Det er ingen hemmelighed, at vi, der arbejder tæt sammen med dig, sætter stor pris på dig i dagligdagen, men det er vigtigt, at vi en gang i mellem stopper op og markerer, at der er noget, der bør sættes *særlig* pris på. Ikke mindst fordi det indimellem kan føles som om, vi står i en tid, hvor vi mest går op i prissætning og derfor oftest har øje for det, der kan gøres op i mål og vægt og sættes ind i kasser og kolonner.

Det er svært at gøre sproget op på den måde. Man kan selvfølgelig tælle ord og tegn i en tekst. Eller veje en ordbog. Men det siger ikke nødvendigvis noget om sproget, der jo er så uendeligt meget mere. Det ved man, når man kender dig, Jens. Og selvom der må være tæt på to meter Raahauge at gøre godt med, så er du så fuld af sprog, at det konstant bobler over. Og det har vores fælles sprog nydt godt af i mange år.

Når man nu ikke kan gøre det danske sprog op alene i kommaer og konsonanter, så kan man måske gribe efter Helge Rodes ord fra genforeningssangen *Som en rejselysten flåde*, der rummer en af de måske fineste beskrivelser af vores sprog. En beskrivelse, som indfanger dets karakter; dets modsætninger, dets melodi og natur. Og hvis vi gør det, er det danske sprog, som mange sikkert vil huske:

*Vinterklart og sommerbroget,
morgenmuntret, skumringsvøbt,
ligefremt og latterkroget,
smilbestrålet, tåredøbt.*

Sådan skrev Helge Rode i den tekst, der også er en hyldest til friheden og det fællesskab, vi lever sammen i, og som vi ikke nødvendigvis kan tage for givet. Det behøver vi blot at bladre lidt længere frem i Højskolesangbogen for at konstatere, når vi med Johan Ottosens ord synger om den tid, der gik forud for genforeningen. Heri synger vi:

*De kan spærre med farver og med pæle.
de kan lokke med løfter og med løn,
fælles sprog giver vore tanker mæle.*

Det er længe siden, Johan Ottosen skrev de ord. Helt tilbage i 1890, og man kunne måske fristes til at se fædrelandssange eller nationalsange som en historisk genre, der kan tages frem og støves af, når vi sidder hjemme i sofaen og hygger os foran fjernsynet, mens vi synger med Phillip Faber.

Men som det er, når vi hegner inde bag farver og pæle og sribede bomme, måske i et forsøg på at beskytte noget, kan vi ved at hegne inde også lukke ude. Og netop det paradoks har du, Jens, med flere af dine nye bud på genren, vist os. Og du formår at bruge sproget og litteraturen og historien smidigt og smukt og helt og aldeles Raahaugesk, som når du f.eks. i sangen: *Det danske sprog er hjertesprog* skriver:

*Selveste H.C. Andersen, alias Irina Bjørnø,
deltog i prisfesten iført kjoleset og fin, høj
hat. Foto: Michael Falkendorf.*

De citerede sange Som en rejselysten flåde af Helge Rode (1920), Det haver så nyeligen regnet af Johan Ottosen (1890) og Jens Raahauges Det danske sprog er hjertesprog (2018) findes sammen med mange andre smukke sange om det danske sprog i Den Danske Sprogkreds' Sange om det danske sprog, Forlaget Bostrup (2018).

Boghandleren Mie Jacobsen fra Bog&Idé i Vanløse, havde doneret gavekort til prisvinderen, og Mie deltog selv – behørigt formummet bag Sprogkredsens logo – i prisfesten.

Foto: Lise Bostrup.

*Som sprog kan binde sammen, kan det også lukke ud.
Værst er det, når "de andre" er et mål for sprogets skud.
Når hjertesprogets ild byttes ud med hadets gift,
forgiftes vores modersmål i tale og på skrift.*

Det danske sprog er hjertesprog. På en gang uendelig gammelt og hver dag helt nyt og blankt. Det lever og ånder og gror, præcis som det skal. Hos dig slutter sproget, for nu at blive ved Helge Rode, som en handske, når du med fast og venlig hånd viser os, hvad det egentlig vil sige at være en del af det fællesskab, som det er at tale samme sprog.

Til initiativtagerne bag Svaneprisen; tak for med denne markering at gå i brechen for sproget. Og kære Jens; hjertelig tillykke med prisen.

*Diplomet til Jens Raahauge omgivet af portvin, gavekort, svaner og ællinger.
Foto: Dmitrij Goujov.*

Jens Raahauge med diplommet for Svanepriisen. Foto: Michael Falkendorf.

Det er stort at blive svanemærket

Af Jens Raahauge

Tak for Svanepriisen og den hæder, der ligger bag; hæder af både sproget og mit arbejde.

Sprog mellem individ og fællesskab

Jeg er inspireret af Søren A. Kierkegaards ord i Enten-eller, hvori han lader assessoren udtale:

Jeg elsker mit Modersmaal, der frigjør min Tanke, jeg finder, hvad jeg kan have at sige i Verden, kan jeg ypperligt udtrykke deri.

Den er den tankefrigørelse, der for mig er den ene side af fascinationen ved sproget. Men den anden er, at frigørelse i sig selv ikke er nok; til tider tværtom.

I Den2radio er vi fire ældre mænd, der cirka en gang om måneden præsenterer fagbøger, og senest havde Georg Metz for at mindes Niels Birger Wamberg medbragt *Mens tid er*, hvorfra han læste et Kierkegaard-citat, som til fulde i sort snak kunne matche Lars Løkkes mere-mindre-forklaring på hans regerings skatteudspil. Tanken er frigjort og munden/pennen løber.

Sproget har brug for en forankring i det fælles, hvilket man kan finde smukt beskrevet i Inger Christensens essay *Silken, rummet, sproget, hjerte* fra bogen *Hemmeligheds-tilstanden*. Heri beskriver hun de enkelte ordklassers funktion og samspil, så man kan fornemme det lille barns udvikling, når det med sprog går i gang med at erobre verden. Hendes pointe er, at vi med sproget genskaber det, der allerede findes, men altså via genskabelsen både erobrer det sagte og bliver en del af det hele. Hun er helt på linje med Dan Turèll, når han i *Alhambra Blues* skriver:

*Om jeg tror på Gud?
Ja, da –
Jeg skriver jo selv!*

At bruge sprog er at skabe, og derfor er ens sprog en fundamental del af ens selvopfattelse, og man kan blive ramt, når ens sprog bliver latterliggjort eller rettet. På den anden side tjener det intet formål at holde sproget for sig selv; dets inderste natur er at give den enkelte adgang til fællesskabet og fællesskabet adgang til den enkelte.

Dansk i skolen

Dette er i danskfaglig sammenhæng udtrykt markant i læseplanen *Dansk 1984*, som Bertel Haarder tog initiativ til for at korrigere Ritt Bjerregaards *Dansk 1976*, som nok satte et bredt spektrum af teksttyper på fagets dagsorden, men på samme tid fremstod værdinivellerende. Haarder satte socialisten Torben Brostrøm og konservative Jørn Lund på opgaven, og deres samarbejde viste både, hvad en fælles åbenhed over for sproget kan bære, og hvad et blik for sproglig kvalitet og et værdihierarki i teksttyper nødvendigvis må indebære: Litteraturen er udtryk for sprogets ypperste formåen. I mødet klarede de to at gøre sprogets stræben efter at forene frihed og fællesskab tilgængelig for undervisning. *Dansk 1984* opsamlede og fornyede den røde tråd, som strakte tilbage til skolefædrenes insisteren på Aandsdannelse. Siden er den instrumentelle tænkning vendt tilbage, idet en OECD-baseret økonomi- og arbejdsmarkedstænkning gradvist har overtaget skolesynet – og dermed påvirket skolesproget i en afhumaniseret retning. Det er blevet vigtigere at lære at lære end at fordybe sig i det faglige stof.

Mumledansk

Men uanset hvilket skolesyn, man kan lægge for dagen, er det vigtigt, at sproget forer os individer i et fællesskab. Det danske sprog er imidlertid så stærkt vokaliseret i daglig tale, at det kan være vanskeligt at skelne de enkelte ord i en sætning; alt har en tendens til at flyde sammen i en lang lydmedister. Dette kan være en af forklaringerne på, at danske børn lærer at tale og at læse senere end andre sprogs børn. At dette kan modvirkes, blev jeg klar over ved retorikeren Claus Tillings mellemkomst, da han på det københavnske HCA-Samfunds vegne inviterede Dansk lærerforeningen til at medvirke ved etableringen af en landsdækkende oplæsningskonkurrence, som kom til at løbe over 15 år. Det var tydeligt, at de elever, som i fri dressur mumlede mor-

somt med hinanden, talte et tydeligt dansk, når de skulle sætte lyde på det partitur, som Andersens eventyr udgjorde, når de skulle oplæses, opfattes og opleves af en større forsamling. Den omstændighed, at oplæst dansk bliver fremført i et lavere tempo og med en tydeligere udtale end daglig snak, kan også begrunde værdien af voksnes oplæsning for børn i skole, på institution og hjemme.

Rollemodeller

Det er for mig at se vigtigt at være bevidst om, at vi er nogle, der har fået særlige roller betroet i omgangen med det danske sprog – ikke mindst os i undervisning og medier. Vi kan udrette meget, hvis vi påtager os at optræde som rollemodeller. Men vi kan også ødelægge. Således har dansklærere og folk i mundtlige medier tilsammen bidraget til at udslette dialekterne, så vi i dag vist kun har dialektalt tonefald tilbage.

Derfor må vi tage på os at kræse for det sprog, som frigør vores tanker, så vi ypperligt kan berige det fællesskab, som inviterer os indenfor. Og vi må insistere på, at vores modersmål skal dække alle domæner, og at det i daglig omgang er et menneskesprog. Vi må ikke i sproget reducere hinanden til tal og ting. Og tendensen i den retning er markant. Den blev konkretiseret den 2. april 1968, da vi på Andersens fødselsdag i ungdomsoprørets år alle fik tildelt et CPR-nummer.

Tak

Så tak for Svanepriisen, som jeg tager som en opfordring til at boltre mig videre i det danske sprogs muligheder og kringelkroge sammen med de mange inspiratorer, der er en del af de sproglige og faglige fællesskaber, som jeg indgår i. For ingen, der arbejder med sprog, står alene.

Ingelise Hallengren læser et uddrag af H.C. Andersens eventyr Den grimme ælling. Foto: Dmitrij Goujov.

Sproget ska ku tale med om lidt af hvert

Martin Palsmar sang og storebror Henrik Palsmar akkompagnerede til Jens Raahauges sang til Bernhard Christensens melodi til Tag og kys det hele fra mig. Raahauges tekst er skrevet i anledning af Den Danske Sprogkreds' prisfest. Foto: Michael Falkendorf.

1.

Sproget skal ku' tale med om lidt af hvert:
det banale og det, der er megasvært.
Sproget skal ha' ord, der dækker vores tanker,
både dem, vi har, og dem, vi går og sanker
fra forsknings nye spor,
fra skrivekunst, der gror,
hverdagsord.
Vi skal bruge sprog, der skaber
et bånd imellem os,
en smag af livets fos,
vi gi'r los.
Vi skal bruge sprog, der skaber.
Jeg tror, at sprogets rødder står ret solidt,
og at dets vinger bærer os milevidt,
når hverdagsmumlefræs
blir mødt med sproglig kræs
snak og læs,
så vi mærker sprog, der skaber.

2.

Sproget, som vi danske knyttes sammen ved,
snupper gode ord fra dem, vi handler med.
Tysk og fransk og engelsk har lever't de fleste,
og vi bøjer dem på dansk, så'n for det meste.

Men den globale hang
har bragt en fremmed klang:
denglish-trang.

Vi skal bruge sprog, der skaber
et dansk, der kort fortalt,
er helt og ikke halvt,
dækker alt.

Vi skal bruge sprog, der skaber.
Jeg tror, at vi gi'r sproget styrke i brug,
når vi ta'r vores sproghest hen til det trug,
hvor vi i fællesskab
unds'i'r domænetab
djævelskab.

Vi skal bruge sprog, der skaber.

3.

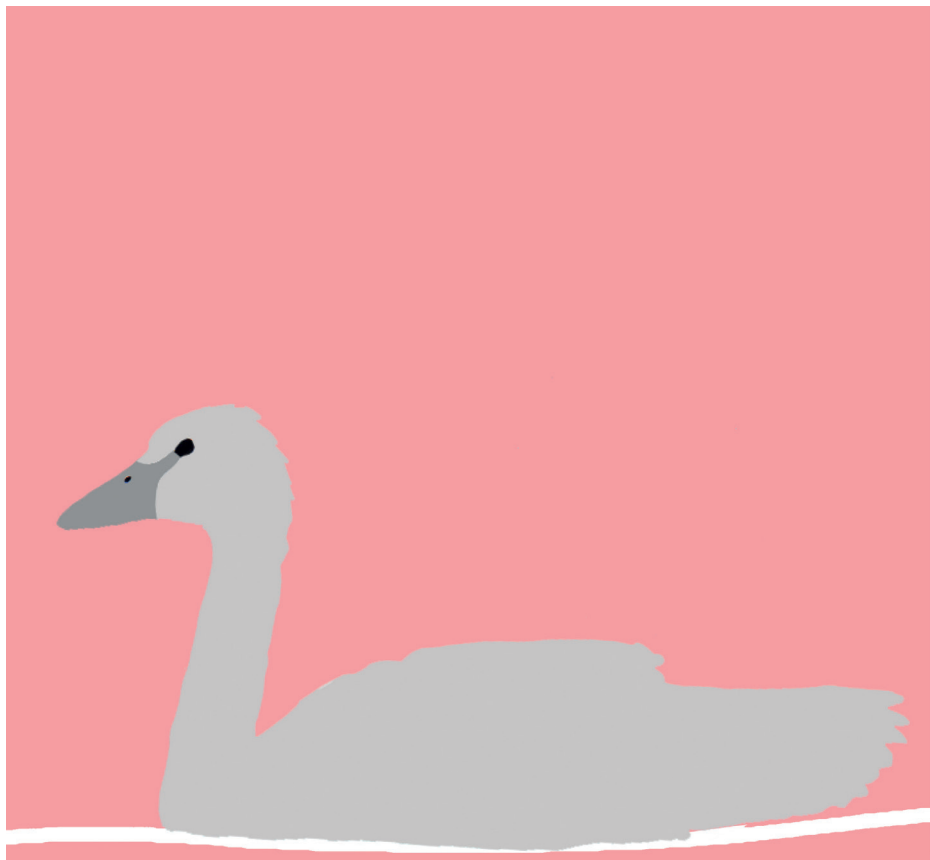
Sproget er den skat, vort selv kan næres ved,
og det væv af alt det, vi er bundet med.
Sproget gi'r os muligheder for at dele
det, vi tænker; vi bli'r dele af det hele,
hvis blot vi træder frem,
mod fremmedfjendens rem
os og dem.

Vi må bruge sprog, der skaber
et rum for ævl og kiv
og kærligt, nænsomt liv
tal og skriv

og brug løs af sprog, der skaber.
Men møder du et sprog, der lugter af spin,
eller gør dig til tal, så byd det: Forsvind!

For vi må hver især
stå fast på dansk, der bær'
men'skeklæ'r.

Vi må bruge sprog, der skaber.

Ællingen udarbejdet af billedkunstneren Gert Ejton.

Ællingeprisen 2020

Martin Kristiansen

Ællingeprisen, der er stiftet af Den Danske Sprogkreds i 2020, overrækkes hvert år til en person, der arbejder med det danske sprog på en måde, der giver plads til forbedring.

Martin Kristiansen har siden 2008 været ansat som sprogredaktør i Danmarks Radio, hvor han primært arbejder med det danske talesprog.

Der hersker store forventninger til Danmarks Radio som forvalter af det danske sprog, og der er stærke kræfter, der forsøger at påvirke sproget i vidt forskellige retninger.

Martin Kristiansen har bl.a. ved at udarbejde en stilguide gjort en stor indsats for at forbedre sproget. Han er ikke nået helt i mål endnu, men vi ser et stort potentiale for, at dansk mediesprog med ham som redaktør vil blive væsentligt forbedret både kommunikationsmæssigt og æstetisk.

Tale ved overrækkelsen af Ællingeprisen

Af Lise Bostrup

Vi var mange, der glædede os, da DR i 2008 valgte at ansætte en sprogredaktør på fuld tid, men man undrede sig måske også lidt, da DRs ledelse håndplukkede Martin Kristiansen til stillingen. Martin Kristiansen har ikke en egentlig sproglig uddannelse. Han er oprindelig uddannet operasanger og har dernæst studeret litteraturvidenskab på Københavns Universitet.

At være sprogredaktør i DR er en udsat post. DR høres og ses over hele landet, og der er meget delte meninger om, hvordan det danske sprog bruges både på skrift og i tale.

Der er utilfredshed med det talte og det skrevne sprog i DR både i udsendelserne og på de digitale medier som hjemmesider og facebooksider.

Du har imidlertid efter vores mening i løbet af dine snart 12 år på posten fået indført en lang række forbedringer – men der er plads til endnu flere. Din store udfordring i dag er nok, at debatten om sproget i DR bliver mere og polariseret.

Der findes to lejre, der ønsker at have indflydelse på sproget i DR.

Der er os, og så er der de andre. De andre forstår ingenting, men vi ved, hvor skabet bør stå. Den ene gruppe vil det gode, den anden vil ødelægge det hele.

Så langt kan vi blive enige, men så går den heller ikke længere, – for hvem er vi, og hvem er de?

Vi er det danske folk, vi er i flertal, og vi har ret

Den første gruppe er os, der opfatter os som det danske folk. Vi er typisk lidt oppe i årene, og vi har ofte en forholdsvis kort uddannelse. Vi ser meget fjernsyn og kan godt lide danske programmer. Vi har gået i skole og lært, at der er noget, der er rigtigt, og noget, der er forkert. Vi har fået vores udtale rettet, og vi har lært vores staveord og skrevet vores diktater og fået ug eller udmærket med kryds, boller og stjerner. Vi er stolte af vores danske sprog, og vi får ondt i maven, og somme tider bliver vi vrede og aggressive, når de laver fejl i DR.

Banale grammatiske fejl i DRs tekster går sjældent upåagtede hen. Her er en illustration fra Facebook-gruppen: Sprogboffer.

*Lise Bostrup motiverer valget af Martin Kristiansen som den første modtager af Ællingeprisen.
Foto: Dmitrij Goujov.*

Den første gruppes kritikpunkter

DRs medarbejdere taler ikke tydeligt nok

DRs medarbejdere mumler. Denne anke skal du, Martin, have ros for at have taget alvorligt. Som en indsats mod det, Jens Raahauge kalder “mumledansk”, har du indført obligatoriske stemmetræningsforløb for alle medarbejdere.

Vejrtrækning, langsommere taletempo, klarere pauser, mere markeret tonegang og en rytme, der giver et harmonisk indtryk – og giver plads til fremhævelse.

Det er discipliner, som man som almindelig lytter slet ikke bemærker, for når alt er i orden, fokuserer vi på indholdet af det sagte.

Men når tempoet er for højt, alt bliver leveret med staccato, og den stakkels nyhedsoplæser hiver efter vejret, så lægger man mærke til det.

En ting er imidlertid træning, en anden er idealer, og her er det springende punkt pædagogik vs. naturlighed. Hvad er vigtigst: at seerne/lytterne kan forstå, hvad der bliver sagt, eller at det lyder naturligt?

Mange ord udtales forkert

Et element, som i høj grad kan forbedres, er sprogrigtighed. Forkerte tryk i ord som autoNOM bliver til AUTOnom, national bliver til NATional, eksTERN til EKStern.

Nyhedsoplæserne har fået engelsk på hjernen. De siger f.eks. *junik* i stedet for *unik*, og det vrimler med engelske ord og direkte oversætter fra engelsk. Pludselig skal alting *give mening* (*make sense*), vi *tænker* i stedet for *at tro* og *at synes*, og vi *stopper* med at tale i stedet for bare *at holde op med at snakke* eller *holde sin borte*?

Vi ved, at du, Martin, arrangerer undervisning i udtale af ordene, men der ligger en dyb konflikt her. Skal mediesproget afspejle det sprog, som faktisk tales i dagens Danmark, eller skal det, som det var tidligere, fungere som et forbillede for de danske sprogbrugere, et rigsdansk? Mange af os har ikke opdaget, at der ikke findes nogen normering for mundtligt dansk. Vi har en *Retskrivningsordbog*, som man skal rette sig efter, hvis man er offentligt ansat. Dansk retskrivning er en lov. Men der eksisterer ikke en fælles udtalenorm.

Det vrimler med stavfejl, sprogfejl og sjusk

På Facebook findes der adskillige grupper, hvor almindelige mennesker overgår hinanden i at finde eksempler på stavfejl, grammatiske fejl, forkerte ord, sjusk og idioti. Det er rystende med hvilken iver og vedholdenhed, man finder og offentliggør dårlige eksempler på mediesprog, – og ofte er tonen direkte aggressiv og generaliserende som her:

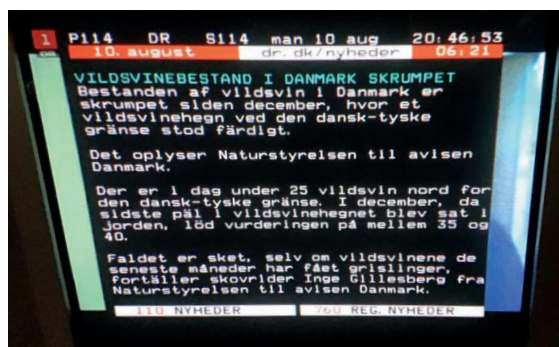
– ansæt dog rigtige journalister og ikke sådanne populister som ikke har fattet et dyt af journalistens ædle kunst og hvis hele eksistens handler om at gøre opmærksom på sig selv ...

Den Danske Sprogkreds får også mange henvendelser fra folk, der opfordrer os til at gøre noget ved sagerne.

Vi er eliten, og den første gruppe andre ved ikke, hvilket naivt nonsens de italesætter

Overfor det folkelige vi, står det elitære vi. Vi ryster på hovedet af dem, der tror, at det danske sprog er dansk. Vi ved nemlig, at en meget stor del af ordene i dansk ikke er spor danske. Et ord som *bøfer* egentlig fransk, men bare fordi man engang i 1800-tallet fastsatte, at det ikke skulle staves *boeuf*, men *bøf* med dansk *ø*, så tror DE, at det er dansk. Nationalromantisk vås, det er, hvad det er. Og hvad er det også for noget snak, at det er bedre at udtale ordene, som man gør i Hellerup end på Mors eller i Brøndby Strand? Der findes ikke og skal ikke findes nogen “rigsdansk” norm, og selv om musik og billedkunst kan have æstetiske kvaliteter, afviser vi enhver snak om, at noget sprog er smukkere end andet. Og Sprogrigtighed? Arbitrær subjektivitet, synsninger, noget folk bare

*En and får ællinger, små børn
er puslinger, og et vildsvin
får grislinger. Vi glæder os
til, at musene begynder at
få muslinger i DRs tekst-tv.
Bemærk i øvrigt brugen af
svensk ö og å for dansk ø og
æ. Er det mon så dyrt at få
disse bogstaver implementeret
i DRs tekst-tv, at man bliver
nødt til at nøjes med ö og å?*

synes, fordi det var det sprog, der var norm, da de var i den modtagelige alder! Couldn't care less! Hvis folk ikke kan finde ud af, om det hedder *ligge* eller *lægge*, selv om det for os i eliten er a piece of cake at se forskel på transitive og intransitive verber, så kan vi da bare indføre en antiautoritær valgfrihed. Hvor svært kan det være?

Næh nej, Vi har en helt anden dagsorden.

Inkluderende og ekskluderende sprog

Sproget er med til at definere virkeligheden. Ved naiv brug af betegnelser som danskere, blinde, sorte, indvandrere og udvandrere reducerer man mennesker til en bestemt egenskab. I stedet bør man "itatesætte" det fælles og derfor sige "personer med dansk statsborgerskab", "mennesker med et synshandicap" osv.

Man bør også passe på med at sige "inde i København" og "ude i Vanløse", fordi man herved definerer et centrum, og nede i Brøndby og oppe i Nordsjælland er selvfølgelig helt på månen.

Biasfrit sprog

Det biasfri sprog handler om at undgå skævheder især af kønspolitisk art. Ligesom nationalstaten og det nationale sprog er konstruktioner, er menneskers køn også en social konstruktion.

Professor Vincent Hendricks fra Institut for kommunikation på Københavns Universitet foreslår, at man i stedet følger det amerikanske mønster i dele af det kønspolitiske miljø og taler om enkeltpersoner i flertal, og altså siger *Kim kom for sent i dag, fordi de havde sovet over sig* for at undgå at omtale Kim som *han* henholdsvis *hun*.

Kravet om at undgå brugen af "kønnet" omtale er allerede stillet i DR, og det hører med til Martin Kristiansens opgaver at tage stilling til det.

Krænkende sprog

I diskussionen om, hvorvidt et udtryk er krænkende eller ej, er vi også helt uenige med de andre. Hvor de naive taler om, at der ikke ligger noget krænkende i at kalde en person fra Grønland for en eskimo, og en perker for en perker, fordi de, der bruger ordene ikke lægger noget negativt i dem, har ifølge den lingvistiske elite ikke fattet, at det ikke er den talende, men den omtalte, og kun den omtalte, der kan afgøre om et udtryk er krænkende eller ej. Hvis jeg opfatter det som en krænkelse, at jeg bliver omtalt som en molbo, fordi en person kommer fra Mols, og ordet ifølge Den Danske Ordbog kan bruges helt neutralt om personer herfra, så ER der tale om en krænkelse. At det sjældent er de angiveligt krænkede selv, der fører ordet, men nogle sprogfolk, der har udråbt sig selv til repræsentanter for dem, er underordnet. At ordet race, der har været væk fra den danske debat siden 2. verdenskrig, genindføres, og at mennesker med blot den mindste smule afrikansk blod i årerne skal defineres som sorte, er helt klart. Black Lives Matter. Slut. Punktum. Finale.

DR og os og dem

Som det er fremgået, er der store forskelle på danskernes sproglige idealer, og du, Martin Kristiansen, har som sprogredaktør store udfordringer at slås med.

Den folkelige gruppe er langt den største, og det er også blandt medlemmerne af den, man finder de ivrigste brugere af DRs radio og tv-programmer. Den elitære gruppe er ganske lille, men medlemmerne herfra kan både råbe højt og formulere sig, så deres indflydelse vokser.

Hvad gør DR?

Hvad gør DR? Hvad gør du, Martin Kristiansen? Det er en svær situation, du står i, men vi håber, at du vokser med opgaven og får sproget i DR til at blive smukkere, klarere og mere korrekt. Lad ællingen vokse sig stor og stærk – og få luft under vingerne.

Held og lykke med arbejdet – og tillykke med prisen.

Sprogkredsens formand, Lise Bostrup, overrækker diplommet for Ællingeprisen, et gavekort til Bog & Idé samt en elegant stofpose med Sprogkredsens logo til DRs sprogkonsulent, Martin Kristiansen. Foto: Anne Pia Thoregaard.

*H.C. Andersen, alias bestyrelsesmedlem, Irina Bjørne, giver modtageren af Ællingeprisen, Martin Kristiansen, en flaske portvin fra Skjold Burne i Vanløse og en pose te fra Perchs thehandel i Københavns centrum.
Foto: Dmitrij Goujou.*

Tak for Ællingen

Tusind tak for den fine pris. Den er jeg overordentlig glad for – især på grund af prisens tætte associationer til H.C. Andersen og hans forfatterskab, som jeg sætter meget højt.

Dog slog det mig, da Lise Bostrup informerede mig om, at der var tale om en 'plads-til-forbedringspris', at skæbnens ironi vist her agerede på vegne af den gamle digter. Jeg må nemlig indrømme, at jeg tidligere har behandlet Andersen mindre pænt.

I DR's stilguide, som er tilgængelig på dr.dk/sprog, finder man velturnerede citater om sprog af danske forfattere som Holberg, Kierkegaard, Johannes V. Jensen og mange flere ... men ingen citater af H.C. Andersen. Han optræder til gengæld på samme sprogside i en klumme, jeg skrev for år tilbage.

Klumpen havde titlen 'You danish language, du er min moders stemme', og udgangspunktet var en nordisk undersøgelse, som afslørede, at virkeligheden ikke altid kunne leve op til danskernes høje tanker om egne evner på engelsk. Som anslag kom jeg i den forbindelse til at tænke på H.C. Andersens besøg hos Charles Dickens i 1857.

Dickens havde inviteret på et fjortendages ophold på sit ny erhvervede landsted i Kent, men Andersen blev hængende i en hel måned. Derefter var man i den dickenske familie enige om, at den oplevelse behøvede man ikke gentage. Den danske digter havde været en yderst besværlig gæst, der krævede børnenes deltagelse i morgenbarberingen, stødte sin fod på krocketkugler under stort postyr og var pinligt opmærksomhedshungrende ved selskaber. Og så var der det med sproget. I et brev til en ven sammenligner Dickens aldeles politisk ukorrekt Andersens engelskkompetencer med et døvstummeinstitut.

Det var jo ikke pænt at fremhæve, når forfatteren ellers på sit modersmål var en sand mester, hvis sprog billeder og uovertrufne fornemmelse for rytme gør hele passager i

Foto: Anne Pia Thoregaard.

eventyrene til noget nær prosadigte – læs blot afslutningen på 'Klokken'. Når man herudover ved, hvor nært H.C. Andersen tog dårlige anmeldelser, er jeg sikker på, at han også ville have ment, at der i høj grad var plads til forbedring.

Nuvel, arbejder man med sprog i medierne, må man indstille sig på, at der altid er plads til forbedring. Det journalistiske sprog bliver af natur

til på tid, med de faldgruber det indebærer, og samtidig knytter der sig ofte særlige forventninger til sproget i DR som et repræsentativt udtryk for sproget, som det tales i Danmark. En udfordring, når mange seere og lyttere med forskellige værdier og sprognormer samles om DR's udsendelsesvirksomhed.

Den enkelte bruger har en berettiget forventning om at føle sig genkendt og se sin livsverden, herunder hverdagssprog, afspejlet i DR's programudbud. Samtidig er det DR's opgave at skabe et fælles elektronisk offentligt rum, hvor alle borgere på tværs af geografiske, sociale og aldersmæssige skel kan føle sig inkluderet og velkomne. Det er i høj grad også en sproglig opgave.

I DR vedkender vi os det ansvar, der følger med rollen som sproglig norm-sætter og har således de senere år udviklet et omfattende internt sproguddannelsesprogram. Det består i dag af blandt andet obligatorisk stemme- og taleundervisning, faste kurser i sprogrigtighed samt workshops, programanalyser og anden efterkritik med et sprogligt fokus.

En stor del af undervisningen har til formål at sikre uundværlige sprogkompetencer i DR, for eksempel mundtlige formidlingskompetencer til radio og tv og retskrivningsmæssige til web. Derudover tager den interne sprogefæterkritik også udgangspunkt i henvendelser fra brugerne og i deres oplevelse af sproget.

Interessen for sproget i medierne er fuldt ud forståelig og berettiget. Mediesproget er en fælles reference. Men måske medfører mediernes store synlighed, at et bredere perspektiv i den hjemlige sprogdebat glemmes. Mange af de sproglige problemstillinger, der vanemæssigt forbindes med medierne, er jo ofte af langt ældre dato og er mere udbredte. De er almene. Hvad er for eksempel den rette balance mellem en naturlig og forståelig udtale på dansk, når man ved, at vores talesprog, som vi kender det i dag, er resultatet af 1000 års infortissvækkelser, schwa-assimilationer og stavel-sesreduktioner? Vi brød så at sige med fællesnordisk ved at gå fra klart adskilte vokaler mod en mindre distinkt udtale. Dansk ville ikke være dansk uden.

Martin Kristiansen takker for Ællingeprisen. Foto: Anne Pia Thoregaard.

Det syn fremgår for eksempel af en diskussion i 1797. Det år stiftede en gruppe lærde, heriblandt Jens Baggesen, et pannordisk selskab, der ønskede at arbejde for en sammenlægning af dansk og svensk. Sprogmanden Jacob Baden forholdt sig kritisk til projektets ladsiggørighed, men foreslog dog, at nogle få sprogforskere kunne undersøge sagen nærmere. I den forbindelse kom han med en for nutidige ører trygt genkendelig kritik af dansk talesprog. Forskerne skulle undersøge:

“... hvad fordele det svenske sprog kunne bringe det danske i sin grammatikalske, i sin lexiografiske del; hvorledes disse fordele kunde nyttes til at berige, forædle, forstærke det danske sprog; til at give det mere varietet, harmoni, fylde og rundhed; til at betage det slæbende, det uartikulerede, det monotoniske, det dorske i deklamation og tonehold.”

Den aktuelle sprogdebat kan beriges af et dybere historisk perspektiv, men kunne nok også have gavn af et bredere udsyn med hensyn til de mange steder i samfundet, som er med til at forme det danske sprog. Hvis man som seer eller lytter for eksempel har set sig gal på de medvirkendes eller journalisters sprogfejl i medierne, så betænk følgende: Bag sig vil de fleste af dem typisk have ni-ti års skolegang, tre år på en gymnasial uddannelse og minimum tre års studier ved en af landets højere uddannelser. Altså mindst 15 år i diverse lærerkræfters hænder. Kan det derfor tænkes, at det ikke kun er i medierne, det er fint at have som grundregel, at der altid er plads til forbedring?

Tak for ordet.

Den stadig mere kræse digter

Fra fattigmandskost til grandios luksus

Af Lise Bostrup

På trods af, at stort set al H.C. Andersens færd er endevendt i den biografiske forskning, findes der ikke nogen egentlige studier over H.C. Andersens spise- og drikkevaner, og det indeks, der er udarbejdet til Andersens dagbøger, nævner personer og steder, men ikke mad.

H.C. Andersen-buffeten

I Den Danske Sprogkreds ønskede vi at skabe en buffet med retter, som H.C. Andersen selv spiste og satte pris på, og den tidligere bibliotekar, Dan Hellum, og undertegnede studerede H.C. Andersens dagbøger og udarbejdede en liste, som firmaet Palle Kogemand, der har specialiseret sig i festmad, brugte som udgangspunkt for at skabe en overdådig buffet med retter, som H.C. Andersen nævner i sine dagbøger.

Brød med og uden smør

Da H.C. Andersen i 1821 kom til København, fandt han sit første logi hos styrmandskonen madam Caroline Henckel på 2. sal i Ulkegade nr. 108. Ulkegade lå i et fattigt kvarter, der for længst er revet ned, men for H.C. Andersen har det nok været afgørende, at Ulkegade lå meget tæt på Det kgl. Teater. Hos madam Henckel fik han morgen- og aftensmad. Aftensmaden bestod i et vist antal stykker smørrebrød.

Han måtte ikke være i lejligheden om dagen, og midt på dagen havde han kun et stykke tørt brød, som han satte sig og spiste på en bæk i Kongens Have, og ellers drev han forfrossen rundt i byens gader.

Skidne æg

I begyndelsen var H.C. Andersen begejstret og spiste taknemmeligt, hvad han blev budt, og flere rige familier, primært familierne Collin og Melchior, men også familien Ørsted støttede H.C. Andersen med at invitere ham på middag eller at sende mad til ham i Nyhavn, hvor han boede det meste af sit liv.

Smilende æg med sennepssovs og bacon, også kaldet "skidne æg" var forretten ved Den Danske Sprogkreds' prisfest. Foto: Lise Bostrup.

Dan Hellum (i midten og iført forklæde og plastikhandsker) serverede sammen med to andre bestyrelsesmedlemmer for gæsterne. Ingen måtte selv tage for sig af retterne, og alt foregik efter coronaforskrifterne. Foto: Lise Bostrup.

En af hans yndlingsretter var skidne æg, og han noterede f.eks. følgende onsdag den 11. marts 1868 i sin dagbog:

Hos Enken Fru Ørsted fik de for første Gang efter min Opskrift og Lyst: Skidne Æg!

Skidne æg er smilende æg, altså hårdkogte æg, der lige har en lille flydende kerne i sig, overhældt med en mild, lidt brunlig sennepssovs. Det er indlysende, hvordan retten har fundet sit navn i folkemunde, og da det netop er en folkelig, dansk ret, findes der ikke en passende elegant fransk betegnelse for den. Men H.C. Andersen satte pris på skidne æg, og det gjorde gæsterne ved Sprogkredsens prisfest også, da de var kommet sig over rettens navn.

Kapuner

H.C. Andersen holdt af alt, hvad der har næb og fjer. I sine dagbøger nævner han mere end 20 gange retter med hønsekød, kogte og stegte kyllinger, farserede fasaner, fyldte vildænder, små, delikate vagtler, bøffer af påfugle og særligt delikate kapuner. Kapuner er, hvis man ikke lige skulle vide det, kastrerede hanekyllinger.

Firmaet Palle Kogemand leverede maden til prisfesten ud fra Dan Hellum og Lise Bostrups research i H.C. Andersens dagbøger. Kogemanden lavede maden i sit store køkken på Linde Allé i Vanløse, men han var selv tilstede og sørgede sammen med personalet i Café Oasen på Kulturstationen for, at alt blev præsenteret, som det skulle.

*Hanebryst øverst og torsk nederst.
I skålen til højre er der ærter.
Foto: Lise Bostrup.*

Nogle gange specificerer Andersen ikke, hvilken type fugl han har nydt, men angiver f.eks. blot “bøf af fuglevildt”.

Palle Kogemand valgte at servere hvidvinsbraiseret unghanebryst.

Torsk

H.C. Andersen holdt også meget af fisk, og i dagbøgerne kan man læse om laks, foreller, sardiner, sild, rødspætter og torsk. Dertil kommer så ål, muslinger, hundestejler, østers og andre lækkerier fra have og søer.

En af de rige familier, der sendte ham mad, var familien Henriques, og den 19. marts 1871 fik han vandgrød og torsk. Det passede ham tydeligvis godt, men der var bare ikke nok af den:

Besøg af Robert Watt. Henriques kommer her hver Dag. Idag efter eget Ønske Vandgrød og Torsk, men saa lidt at jeg aldeles ikke blev mæt.

Knap to år senere, nærmere bestemt den 5. januar 1873, har den på det tidspunkt 67-årige og verdensberømte digter, H.C. Andersen, til gengæld fået torsk nok.

Fik ikke Middag sendt i Dag fra Melchiors, der er stort Selskab, for Holsteins (som dog ikke kom), men skrev efter Spise hos Jette Collin; med Riis og Torsk, i Formiddags fik jeg Grød og Torsk igaar Velling og Torsk, jeg bliver aldeles træt af Torsk. Jeg følte mig imidlertid vel efter Middagen.

At det måske er lige i overkanten at forlange, at hans venner i det københavnske borgerskab skulle koordinere, hvad de sendte til ham, faldt ham tydeligvis ikke ind. For os i Den Danske Sprogkreds stod det imidlertid hurtigt klart, at vi måtte have torsk på menuen. Og Kogemanden skabte en herlig dampet torsk i hummerbisque, flodkrebs og grønne ærter.

Svinekød

Svinekød og kartofler var hverdagskost i 1800-tallet, og måske er det derfor, H.C. Andersen ikke nævner det med mindre, der er tale om særligt lækre skinker – eller nogle ulækre grisefødder.

Her et citat fra dagbogen i 1867 i forbindelse med et ophold på Basnæs ved Slagelse.

*Svinefilet i portvinssky.
Foto: Lise Bostrup.*

Regn og Blæst; forsøgt at gaae lidt i Haven, men vendte snart om; til Middag var her Pastor Ingersløv og Kone; en livlig gammel Mand vi fik indbagte Grisefødder; jeg troede at det var af en Kalv og spiste, da jeg siden hørte hvad jeg havde spist fik jeg stor Angst for at have faaet Trichiner.

Vi undlod grisefødderne, men serverede en svinefilet i en sky af portvin.

Alt det, som H.C. Andersen ikke kunne lide

Hvor Andersen i begyndelsen blot spiste fru Thorgesens brød uden kommentarer, bliver han paradoksalt nok mere og mere kræsen, efterhånden som kvaliteten af hans mad forbedres.

Den 3. juli 1869 var han atter inviteret på fin middag på herregården Basnæs, og her var den gal igen:

Vi fik ikke den belovede Ragout, til Frokost, ikke Aspargerne, til Middag, dovne Jordbær, og da jeg mod Aften bandt en Bouquet kun af Grønt og lagde den paa mit Vaskebort, kastede Konen som redte Seng, Bouquetten ned i Latrinet.

Asparges hørte helt klart til Andersens favoritter, men den traditionelle, danske hvidkål ville han gerne have sig frabedt. Den 14. januar 1871 noterede han:

Middag hos Henriques paa fyldt Hvidkuls Hoved, det fik jeg (og med gule Ærter,) igaar hos Fru Koch. Paa Mandag vilde Fru Collin opvar-te mig med fyldt Hvidkaals Hoved, men da hun hørte hvorledes jeg nu overvældedes af den Slags opgav hun det.

For at leve op til Andersens klare præferencer undlod vi hvidkålen og de gule ærter og klarede os med grønne ærter og asparges.

Portvin er medicin

At vi lod kokken anvende portvin i madlavningen, var ikke et tilfælde. Ordet portvinsdranker var ikke opfundet dengang, og H.C. Andersen opfattede sig bestemt ikke som en, der drak for meget. I stedet opfattede han sig som en person, der led af mange forskellige sygdomme, og portvin var i hans optik en nødvendig del af det lille apotek, som han medbragte uanset, hvor han drog hen.

I dagbøgerne kan vi se, at han brugte portvin mod søsyge (den 22.4.1833), port-

vin mod diarré (den 30.6.1842), portvin mod kolera (den 7.8.1853), portvin mod kulde (den 28.7.1855), portvin mod dårlig mave (den 13. 6.1856), portvin for “at komme sig” (den 7.10.1860), portvin mod diarré (den 1.11.1862), portvin mod ondt i maven (den 8.11.1865), portvin mod diarré (den 24.2.1873) og endelig portvin mod rejsefeber (den 13.7.1874).

Sprogkredsen forærede begge prismodtagere en flaske sundhedsgivende portvin.

Hvidvin, rødvin, øl, cognac og absint

Andersen foretrak hvidvin frem for rødvin – eller “rød Viin”, som han kalder den. Hvidvinen bliver ofte specificeret. Han drikker Bodenheimer, Liebfraumilch, rhinskvind, tyrolervind og græsk vind med stor fornøjelse, men vi hører ikke meget om andre alkoholiske drikkevarer. Dog glider der en enkelt Albani-øl ned på Bregentved Gods den 23. juli 1874, han drikker en del cognac, og på en rejse i Frankrig må han have en flaske af den meget stærke absint med op på værelset, så han kan slappe af efter dagens genvordigheder. Det hændte da også, at han fik “Timmermænd” og ondt af sig selv næste dag.

*Irina Bjørnø iført mundbind udskærer festkagen, der var doneret af Føtex.
Foto: Lise Bostrup.*

Tak for mad

H.C. Andersen skrev den 5. juni 1831 en lille sang om maden på et gods til folkel melodien *Der vanker en ridder*, som indgår i J.L. Heibergs *Elverhøj* fra 1826.

*Først fik vi en Suppe, saa faur og saa fin,
Med Roser og yndelige Blommer;
Saa Kjød med lidt Sause og een Flaske Viin
Der fyldte sin Snees i Skjærsommer.*

*Nu kom der Asparges, saa Dyresteg,
Med Roser og yndelige Blommer.
Derpaa fik vi Kage, saa sød og saa bleg,
Som mangel en Møe i Skjærsommer.*

*Nu fulgte Deserten med Ost og Smør,
Ak, Roser og yndelige Blommer!
Saa reiste vi os, som det sig bør,
Saa tung som en Ko en Skjærsommer.*

Vi tror, at den gamle småkræse digter også ville have nydt Sprogkredsens buffet. (Citaterne fra H.C. Andersens dagbøger er overalt anført i Andersens egen ortografi.)

Sprogkredsens udgivelser

Er dit modersmål okay? Sprogpolitik i Danmark – og ude i verden, 2017

Sange om det danske sprog, 2018

Med ja-hatten på. Idiomatiske vendinger i moderne dansk, 2019

Med professorhatten på. Idiomatiske vendinger med historie, 2020

Sprogkræsen 1-8, 2018-2020

Alle Sprogkredsens udgivelser kan bestilles gennem alle danske boghandler, købes ved vores arrangementer og bestilles via www.ForlagetBostrup.dk.

Sprogkredsens prisfest var støttet af

Statens Kunstfond,
Kulturstationen i Vanløse, Anastasiia Nadelmann og dir. Ivan Nadelmann, Dansk-
lærerforeningen, Perchs Thehandel
i Københavns centrum,
Fotex og Bog&Idé i indkøbscentret Kronen,
Skjold Burne og Italiensk Vinhandel
på Jernbane Allé i Vanløse,
Café Oasen, Vanløse Kulturstation
samt Forlaget Bostrup.

K:
Statens
Kunstfond

Den Danske Sprogkreds' program

Oktober 2020 – maj 2021

- Onsdag den 7.10.
Kl. 20.00-21.30. **Jytte Hilden** taler om høflighed ud fra sin og Pia Fris Laneths debatbog *Takt og tone til tiden*, (*Takt og tone til tiden* er anmeldt i *Sprogkræsen* nr. 7.) Fællessang med sange udvalgt af Jytte Hilden.
- Fredag den 6.11. Udgivelse af *Med professorbatten på. Idiomatiske vendinger med historie.*
- Den 8. november
Kl. 14-16 Præsentation af *Med professorbatten på* i Klingbjergs Boghandel, Skt. Pederstræde 51
- Onsdag den 11.11.
Kl. 20.00-21.30 **Erik Norman Svendsen** fortæller om *Det danske salmesprog og de store, danske salmedigtere.*
Fællessang med akkompagnement på flygel.
- Onsdag den 9.12. Udgivelse af *Sprogkræsen Nyt fra Den Danske Sprogkreds nr. 9.*
- Onsdag den 9.12. Julehygge og spil omkring *Med ja-batten på* og *Med professorbatten på. Faste vendinger i det danske sprog* ved **Lise Bostrup.**
- Søndag den 21.2. **FNs internationale modersmålsdag.** Den iransk-fødte læge **Farshid Monshizadeh Tehrani** fortæller om sin vej til det danske sprog.
- Onsdag den 24.3. **Sprogfejl i det offentlige rum.** **Michael Falkendorf** viser eksempler på karakteristisk og ofte morsomme formuleringer på skilte og plakater.
- Tirsdag den 4. 5.
Kl. 19.00-21.00 På befrielsesdagen diskuterer vi sprogpolitikken i Det Tredje Rige. **Knud Lindholm Lau** præsenterer sin debatbog *Bare fordi at ...*

Alle arrangementer afholdes på Kulturstationen, Frode Jacobsens Plads i Vanløse.
Herudover afholdes løbende medlemsmøder og møder i Sprogkredsens arbejdsgrupper.

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 250 kr. om året og inkluderer 4 numre af *Sprogkræsen*, et eksemplar af Sprogkredsens årlige udgivelse og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på *Sprogkræsen* koster 300 kr. pr. år. Alle Sprogkredsens udgivelser kan bestilles på Sprogkredsens hjemmeside.

Den Danske Sprogkreds
Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 38 74 36 00
www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook; Den Danske Sprogkreds
Youtube: Den Danske Sprogkreds